

УЧНІВСЬКЕ САМОУПРАВЛІННЯ: НОВІ ОБРІЇ У ПОЗАШКІЛЛІ

К.Б.Голдобіна

Україна, м. Запоріжжя КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» ЗОР

Нинішній етап розвитку суспільства ставить перед педагогами, в тому числі і педагогами позашкільної сфери, нові вимоги та виховні завдання, що визначені у провідних державних освітніх документах - Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті та інших. Серед цих завдань першорядне значення надається всебічному розвитку індивідуальності дітей, забезпеченню активної позиції учнів та їх представницьких органів у житті і колективній діяльності, формуванню особистості, яка змогла б розв'язувати як щоденні, так і масштабні завдання, що забезпечують не просто виживання, а прогрес нації. Такою наукою управління для учнів може стати участь у самоуправлінні: як у шкільному, так і у позашкільному [4].

Учнівське самоврядування в позашкільному навчальному закладі відповідно до Конституції України та Законів України «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту» може розглядатися як один з пріоритетних напрямів виховання. Ідею самоврядування досліджували і застосовували П. Ф. Каптерев, А. Я. Герд, Ф. Ф. Резенер. Теорію самоврядування розробляли: на початку XX ст. С.Т. Шацький, А. У. Зеленко, І. Г. Розанов, в 20-ті рр. – А. С. Макаренко, Н. П. Шульман, пізніше – В. А. Караковський, О. С. Газман, Т. Є. Конникова, В. М. Коротов, Б. С. Набока. З перших років свого існування у вітчизняній школі радянського періоду (20-30 рр. XX ст.) учнівське самоуправління розглядалось як принцип організації колективу і як умова росту школярів, передумова їх свідомої участі у трудовій та творчій діяльності у всіх сферах народного господарства і управління [2, с.6].

Учнівське самоврядування і сьогодні багато обговорюють, вкладаючи різний зміст в його тлумачення. У сучасній теоретичній та методичній літературі немає одностайної думки стосовно визначення терміну «учнівське самоврядування». Навіть сам термін «самоврядування» має різні тлумачення. В «Педагогічній енциклопедії» самоврядування розглядається як участь дітей в управлінні й керівництві справами свого колективу. Поряд з поняттям «учнівське самоврядування» в педагогічній літературі зустрічається і поняття «учнівське самоуправління». Під ним розуміють здатність учнів до активності та саморегуляції, що сприяє розвитку громадянської

позиції особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках. І саме цей аргумент сьогодні є першочерговим обґрунтуванням для підтримки та розвитку дитячої самодіяльності в позашкільній установі. Але педагоги не завжди підходять до організації дитячого самоуправління саме з цих позицій і розставляють різні акценти по-різному: частина вважає самоврядування свого роду грою дітей «в дорослих»: за таких умов діти привчаються робити, як «дорослі» - проводять засідання, виступають з доповідями, організовують заходи... Від дорослих їх відрізняє лише одне - все, що вони роблять, придумано та задалегідь вирішено не ними, а дорослими. Школярі, виявляючи «самостійність» за таким сценарієм, не набувають досвіду, необхідного для їх участі в управлінській діяльності, не звикають до реальної відповідальності за свої дії. Вони нагромаджують інший «досвід»: звикають до того, що можна називатись «відповідальними», але фактично ні за що не відповідати.

З іншого боку, педагогічна практика свідчить про те, що здатність і готовність виступити в ролі активного і свідомого члена суспільства може бути розвинена в особистості, яка буде відповідальною за вирішення будь-якої проблемної ситуації, особливо на рівні прийняття рішень. Важливим є те, що в учнів формується досвід, який з простору навчального закладу (школи, будинку творчості чи гуртка) буде перенесений у доросле, у тому числі і професійне життя.

Учнівське самоврядування - це конструктивний системний підхід, що дозволяє створити певні механізми соціалізації дітей для формування в них активної життєвої позиції, це ефективний безперервний процес залучення учнів до громадських справ на засадах особистої зацікавленості, забезпечення потреби в самореалізації, самовираженні, співучасті. Зауважимо, що зазначене явище має варіативний характер: в залежності від контингенту і типу закладу самоврядування здійснюється на рівні як навчального закладу, так і класу, гуртка, групи та інших творчих об'єднань учнів (вихованців).

Відносно школи необхідно наголосити, що вона надає ширші можливості для створення певної чіткої моделі учнівського самоврядування, її побудови та функціонування, бо шкільна громада об'єднує не тільки учнів, а й багатьох інших суб'єктів шкільного життя, сталий склад, постійну кількість учасників тощо. А який же внесок у формування вище зазначених якостей молодих громадян за позашкільням?

Розглянемо детальніше освітній простір позашкільних навчальних закладів з точки зору його використання для розвитку дитячого самоуправління. Одразу слід зазначити, що багато питань стосовно соціалізації та самореалізації вихованців в

умовах самоврядування в ПНЗ не ставали предметами досліджень науковців та до сьогодні не отримали належного обґрунтування та аналізу. Але, від цього потенційні можливості палаців, центрів і будинків дитячої та юнацької творчості щодо організації та розвитку учнівського самоуправління не зменшуються. Розвиток учнівського самоуправління в ПНЗ передбачає орієнтацію на особистісні та колективні інтереси, потреби та здібності всіх учасників освітнього процесу (вихованці, педагоги, батьки).

Аналізуючи досвід роботи позашкільних закладів Запорізької області з розвитку дитячого самоуправління, можемо узагальнити, що навички вирішення соціально значущих проблем школярі більш ефективно набувають під час реальної діяльності, активної взаємодії з соціумом, у тому числі за допомогою єдиного інформаційного простору закладу. Самоуправління потрібно зрощувати і розвивати там, де існують передумови спільної діяльності, яку потрібно організовувати. Умовами для розвитку учнівського самоуправління є:

- готовність адміністрації підтримати нову справу, розширити й закріпити права дітей, учителів та батьків;
- підтримка ідеї дитячого самоуправління педагогічним колективом;
- потреба вихованців у реорганізації життя в освітньому закладі.

Науковці Н.М. Комарова, Л.В. Шелестова, С.П. Андріяш, Л.В. Галіцина виокремлюють в основі учнівського самоврядування ряд принципів, дотримання яких сприятиме активізації участі вихованців ПНЗ, підвищить рівень суб'єктивного задоволення від діяльності:

- партнерство (відповідний тип спілкування, взаємовідносин, спільна діяльність);
- розвиток колективу через формування перспектив (це віддалена у часі мета, що обумовлює прагнення і добровільну діяльність, у якій зацікавлена переважна більшість членів колективу; характер перспективи залежить від індивідуальних психологічних і вікових особливостей учнів, колективних та індивідуальних інтересів, потреб, прагнень, мрій, ціннісних орієнтирів);
- формування суспільної думки (домінуючі погляди, оцінки, що надаються в дитячому середовищі певним явищам і фактам колективного життя);
- залучення всіх вихованців до різноманітної і змістовної спільної діяльності;
- педагогічна допомога, а не контроль з боку педагогів (забезпечення реальних прав і обов'язків учасників самоврядування; взаємонавчання; увага до

консолідованої думки чи рішення дитячого колективу, обов'язкова наявність реакції на будь-яку активність із боку вихованців) [2, с.10] .

Беручи до уваги специфіку позашкільної освіти, можемо окреслити певні пріоритетні напрями організації роботи з розвитку дитячого самоуправління в ПНЗ:

1. Ефективна соціалізація вихованців.

Соціалізація дитини в позашкільному закладі – це процес набуття досвіду соціальних взаємовідносин та засвоєння нових соціальних ролей. При цьому в процесі соціалізації шляхом включення вихованців у самоуправління у них формується готовність до суспільно-корисної діяльності, що необхідна для активної інтеграції в соціум та самореалізації в суспільстві. Ефективність процесу соціалізації може бути забезпечена завдяки доцільній реалізації таких шляхів та форм організації діяльності органів дитячого самоуправління в ПНЗ:

- формування суб'єктивного життєвого досвіду через залучення членів дитячого самоуправління до суспільно-корисної проектної діяльності;
- створення єдиного інформаційного простору, що надає більші можливості ефективної взаємодії вихованців з суспільством;
- забезпечення програмно-методичного супроводу діяльності органів дитячого самоуправління.

Результатом ефективної соціалізації має бути сума таких складових: соціальна адаптивність, соціальна автономність, соціальна активність та соціальна мобільність вихованця [3, с 23].

2. Проектна діяльність дитячих рад.

Діяльнісна основа дитячого самоуправління має бути спрямована на соціально-значущі та корисні для закладу (міста, району, селища) справи. Проекти згуртовують та надихають вихованців, педагогів та батьків на цікаві, корисні, творчі справи.

3. «Школи Лідерів».

Позашкільний навчальний заклад є універсальним виховним простором для розвитку лідерських якостей вихованців та створює умови для реалізації лідерського потенціалу підлітка. Школи лідерів дітей та учнівської молоді можуть працювати у формі:

- гуртка в позашкільному навчальному закладі;
- творчого об'єднання вихованців позашкільного навчального закладу, що включає кілька гуртків, діяльність яких спрямована на навчання дітей-лідерів і

організацію роботи органів самоврядування дітей та учнівської молоді цього навчального закладу, міста, району, області;

- проведення міського, районного або обласного збору лідерів дитячого самоврядування;
- об'єднання вихованців позашкільного навчального закладу, яке працює як школа допрофесійної підготовки, має відповідні навчальні програми тощо [6, с 85].

Висновки. Головне завдання учнівського самоуправління в ПНЗ - формування і розвиток соціально активної, гуманістично спрямованої особистості з глибоко усвідомленою громадянською позицією, почуттям національної свідомості. Щоб учнівське самоврядування сприяло вирішенню виховних завдань, було реальним, а не фіктивним, педагоги повинні забезпечувати:

- чітке визначення прав та обов'язків органів самоуправління, готовність педагогів поважати їх рішення і пропозиції;
- використання демократичних процедур обрання лідерів та прийняття рішень, можливість дітям самостійно планувати справи, організовувати їх та підводити підсумки;
- здійснення тактової педагогічної допомоги органам учнівського самоуправління, готовності учителів та адміністрації ПНЗ взаємодіяти з ними, повага до реальних прав і обов'язків вихованців.

Тільки створивши для дітей широке поле можливостей для самореалізації, орієнтуючи їх на досягнення соціально корисної мети, індивідуальної і суспільної, усуваючи певні проблеми та показуючи інший, позитивний бік життя, самоуправління допоможе не тільки відвести частину підлітків від асоціальних форм поведінки, а й налаштувати їх на корисну групову чи індивідуальну діяльність, що неодмінно сприятиме подальшому формуванню лідерських якостей особистості.

Література:

1. «Організація діяльності органів учнівського самоврядування закладів освіти Запорізької області» (за матеріалами переможців обласного етапу Всеукраїнського конкурсу на кращу організацію діяльності органів учнівського самоврядування Запорізької області у 2010-2011 навчальному році) / укладач О.С. Устименко. - КЗ «ЗОШПО» ЗОР, 2012. – 63 с.
2. Охрімчук Р. Дитячі об'єднання в Україні: їх виховні можливості та пропозиції школі // Початкова школа. -2005. -№ 7. - С. 47-50.
3. Програма Федерації дитячих організацій України "Я - Родина-Батьківщина" // Позакласний час. - 2004. -№ 9-10. - С. 20-26
4. «Про перспективи розвитку органів учнівського самоврядування в умовах динамічних суспільних змін» Лист Міністерства і освіти України від 08.12.2010 N 1/9-892
5. Положення про учнівське самоврядування у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах.
6. Юхно Л.О. Презентація дитячої організації "Семицвіт": учнівське самоврядування // Розкажіть онуку. -2005. -№ 16-17. - С. 84-86

Надійшло до редакції 23.03.2013 року